

**WONG POW NEE: PERINTIS UNIVERSITI PULAU PINANG,
1962-1969**

Julie Tang Su Chin*

Kepimpinan Wong Pow Nee (sekarang bergelar Tan Sri) sebagai Ketua Menteri Pulau Pinang yang pertama telah disalah faham oleh beberapa pihak sebagai lemah dan tidak dinamik. Ini disebabkan jasa beliau telah pun dibayangi oleh jasa penggantinya, Dr. Lim Chong Eu. Namun begitu, pentadbiran Wong selama 12 tahun, meliputi tiga tempoh (1957-1959, 1959-1964, 1964-1969), itulah yang meletakkan batu asas pembangunan negeri yang kemudiannya memudahkan pelaksanaan dasar-dasar Lim. Malah pencapaian Lim boleh dikatakan telah terlebih dahulu diusahakan, atau sekurang-kurangnya dirancang oleh Ketua Menteri pertama ini. Wong telah merancang dan melaksanakan pengindustrian negeri dan penubuhan Universiti Pulau Pinang. Kini dilupai bahawa ide dan rancangan membina sebuah jambatan menghubungkan pulau dengan tanah besar (kemudiannya diberi nama Jambatan Pulau Pinang) telah juga dirancang oleh beliau seawal 1969. Penelitian peranan Wong dalam mengasaskan Universiti Pulau Pinang, atau Universiti Sains Malaysia (USM) sepertimana dikenali hari ini merupakan matlamat kajian ini.

The leadership of Wong Pow Nee (now Tan Sri) as the first Chief Minister of Penang has been misunderstood by some people as weak and undynamic. This is due to his deeds being overshadowed by those of his successor, Dr. Lim Chong Eu. However it was Wong's 12 year period of administration comprising three terms (1957-1959, 1959-1964, 1964-1969), that laid the foundation of the state's later development and facilitated the implementation of Lim's policies. In fact, Lim's achievements would have been impossible without the early efforts of the first Chief Minister. It was Wong who had planned and carried out the industrialization of the state and the establishment of Universiti Pulau Pinang. It is now forgotten that the idea and the plan to construct a bridge connecting the island to the mainland (named afterwards as the Penang Bridge) was also framed by him as early as 1969. Wong Pow Nee's role in founding the Universiti Pulau Pinang, or Universiti Sains Malaysia (USM) as it is known today is the objective of this study.

PENGENALAN

Asal-usul Universiti Sains Malaysia dapat dikesan pada awal 1950-an apabila Negeri Pulau Pinang menyuarakan ide penubuhan sebuah lagi institutsi pengajian tinggi di samping Universiti Malaya yang ketika itu terletak di Singapura. Tetapi hanya selepas penubuhan Universiti Malaya yang bebas di Kuala Lumpur pada Januari 1962 barulah Kerajaan Negeri menggesa penubuhan sebuah institusi pengajian tinggi yang kedua di Pulau Pinang.¹

Dakwaan bahawa ura-ura pembukaan Universiti Pulau Pinang telah dikemukakan oleh negeri ini sejak awal 1950-an adalah tidak benar. Ia sebenarnya hanya dapat dilahirkan pada tahun 1962, iaitu selepas tamatnya Darurat. Siasatan penulis terhadap laporan Majlis Negeri yang dibentuk selepas Pilihanraya 1955 (yang dikenali sebagai Majlis Petempatan) gagal mengesan pernyataan ini. Semasa ditemubual, Wong Pow Nee memperingatkan kembali,

Sebelum Merdeka tugas utama kami ialah menghapuskan Darurat. Hampir segala sumber terpaksa ditumpukan ke arah itu. Sejak Merdeka pula, usaha itu dilanjutkan kepada penyediaan kemudahan yang lebih baik kepada penduduk desa yang selama itu terbiar. Hanya pada awal 1960-an kami berasa sudah tiba masanya untuk melakukan sesuatu.²

Dengan "melakukan sesuatu" beliau maksud meletakkan Pulau Pinang di atas peta bukan sahaja sebagai pusat pendidikan serantau bahkan sebagai pusat pendidikan yang penting di kacamata dunia. Oleh sebab itu adalah penting universiti yang dicadangkan itu dinamakan sempena nama negeri Pulau Pinang. Beliau mengakui,

Saya bercita-cita lebih tinggi sedikit. Saya mahu menjadikan Pulau Pinang terkenal kepada dunia sebagai sebuah pusat pengajian. Oleh itu saya bercadang menamakan universiti yang akan dibina sebagai Universiti Pulau Pinang. Ini telah menjadi berita! Tetapi ada pihak yang sakit hati dan menyoal mengapa tidak Universiti Selangor mahupun Universiti Melaka?³

Nampaknya pada masa itu menamakan universiti sempena nama sesebuah negeri belum dapat diterima, bukan seperti dewasa ini dengan adanya Universiti Malaysia Sarawak dan tidak lama lagi Universiti Malaysia Sabah. Kepentingan cara penamaan ini disentuh oleh Ahli Dewan Undangan Negeri (ADUN) kawasan Kota, Encik Lee Kok Liang pada November 1962,

*Universiti-universiti adalah institusi penting, bukan sahaja kepada hasil keluaran mereka tetapi kepada Negeri atau tempat di mana ia berada. Anda lihat sekeliling. Anda dengar Universiti Oxford di bandar Oxford, Universiti Cambridge di bandar Cambridge, Universiti London di bandar London. Selepas itu kita dapati Universiti Singapura dan lain-lain Universiti seperti Hong Kong.*⁴

telah
ar. Ia
lepas
Negeri
Majlis
ubual,

Ide mendirikan sebuah universiti di Pulau Pinang sebenarnya dilahirkan oleh Ketua Menteri Wong Pow Nee dalam pertengahan tempoh kedua pentadbirannya (1962). Kajian ini bercadang membincangkan justifikasi yang mendorong beliau melahirkan keinginan menubuhkan Universiti Pulau Pinang. Seterusnya artikel ini menggalurkan langkah-langkah yang telah diambil, termasuklah halangan-halangan yang perlu diatasi, ke arah penyempurnaan penubuhan Universiti Pulau Pinang. Memandangkan pendidikan terletak di bawah bidang kuasa Kerajaan Persekutuan, adalah penting artikel ini turut meneliti sejauh manakah Kerajaan Negeri menjadi pendorong dan melibatkan diri dalam hal ini.

pinang
ahkan
sebab
pena

Terlebih dahulu eloklah dikenali siapa Wong Pow Nee dan polisi pembangunan awalnya sebagai Ketua Menteri supaya dapat difahami aspirasinya mendirikan Universiti Pulau Pinang.

KEPIMPINAN WONG DAN DASAR PEMBANGUNAN AWAL, 1957-1964

Wong Pow Nee yang dilahirkan di Bukit Mertajam (BM) pada tujuh Oktober 1911 telah membuka langkah menceburi arena politik demi memperluaskan perkhidmatannya kepada masyarakat. Pada tahun 1953, ketika bertugas sebagai seorang guru bahasa Inggeris di Sekolah Cina Kim Sen, BM, beliau bertanding merebut kerusi Majlis Bandaran BM atas gesaan penduduk kampungnya agar beliau mewakili kepentingan mereka. Beliau telah memenangi kerusi tersebut malah mempertahankannya sekali lagi pada 1955⁵. Pada tahun yang sama,

beliau ditarik masuk ke dalam Pilihanraya Negeri Pertama sebagai calon Parti Perikatan. Abangnya, Wong Pow Onn telah terlebih dahulu diturunkan oleh para penyokong Melayu sebagai calon bebas menentang calon Perikatan, Ooh Chooi Cheng yang bertanding bagi kerusi kawasan BM. Namun ia bersedia menarik diri dengan syarat si adik mengambil tempatnya. Memandangkan keadaan ini, parti tersebut mengambil Wong Pow Nee bertanding menggantikan Ooh. Kerusi itu telah dimenangi oleh beliau "secara mudah" dengan sokongan penduduk kawasannya.⁶

Kemudian secara tidak disangka-sangka peristiwa yang membawa kepada perlintikannya sebagai Ketua Menteri Pertama Pulau Pinang berlaku setelah tugas itu ditolak oleh Dr. Lim Chong Eu.⁷ Hampir tiga minggu sebelum Merdeka beliau dicadangkan oleh Lim sendiri, dengan persetujuan bakal Perdana Menteri Tunku Abdul Rahman, supaya mengambil tempatnya.⁸ Dengan sokongan Lim, beliau mengalahkan seorang calon lain, Cheah Seng Khim dengan memperolehi sebanyak tujuh daripada sepuluh undi wakil-wakil rakyat Parti Perikatan dalam Majlis Perundangan Negeri Pulau Pinang.⁹

Perlantikan beliau pada 31 Ogos 1957 ditandai oleh era baru pencapaian Merdeka yang membawa kepada pemerintahan sendiri sepenuhnya buat pertama kali. Oleh kerana Parti Perikatan membolot kesemua kerusi dalam Pilihanraya Negeri 1955, secara mudah berdasarkan manifesto "anda undi kami, kami dapatkan kemerdekaan", maka beliau berasa bertanggungjawab membuktikan bahawa para pengundi tidak membuat pilihan yang silap.¹⁰ Pada masa yang sama, Malaya telahpun diselubungi Darurat yang berterusan selama kira-kira sedekad akibat ancaman komunis. Dengan demikian, tugasnya tidak lari daripada membuktikan kesahihan demokrasi berparlimen yang muda usianya kepada rakyat negeri terutama dalam membanteras ancaman komunis.¹¹

Untuk menyempurnakan tugasnya, Ketua Menteri Wong berazam meningkatkan taraf hidup penduduk luar bandar yang berada dalam keadaan terbiar. Ini dibahagikan kepada dua program yang dilancarkan serentak khususnya dalam tempoh pertama dan kedua pentadbirannya. Pertama, beliau berusaha meningkatkan pendapatan golongan ini melalui pertambahan hasil pengeluaran sektor pertanian, penternakan dan perikanan. Dalam pada itu masalah ketandusan tanah kosong mendesak beliau merujuk kepada alternatif melaksanakan kaedah pertanian intensif terutama sekali penanaman padi dua kali setahun dan pempelbagaian tanaman serta memperbaiki kaedah penternakan

binatang dan penangkapan-pembiakan ikan.¹² Antara lain pengeluaran padi negeri telah berjaya ditingkatkan sebanyak 75% dari 1959 ke 1964 lantas menambah pendapatan seorang pesawah padi Seberang Prai kepada MR1,500 setahun yakni bersamaan pendapatan seorang buruh tidak mahir di bandar.¹³

Kedua, beliau memperluaskan kemudahan paling asas yang belum dinikmati oleh sebahagian besar penduduk luar bandar khasnya bekalan air paip dan elektrik serta jalan raya. Selaras dengan *Rancangan Buku Merah* yang dilancarkan oleh Kerajaan Persekutuan pada 1960, Wong memastikan permintaan dikemukakan oleh penduduk kampung kepada Jawatankuasa Pembangunan Desa yang kemudiannya dibawa kepada tahap daerah, negeri dan memuncak ke tahap Kerajaan Persekutuan.¹⁴

Merujuk kepada dua usaha tersebut, Gabenor Raja Tun Uda mengumumkan pada 1965 bahawa

*...kejayaan terbesar kami berlaku dalam bidang peningkatan luar bandar. Ini merupakan tugas utama kami apabila kami melancarkan Rancangan Pembangunan Pertama dan Kedua. Kami dapat berkata tanpa takut ditentang bahawa kami telah mencapai objektif merapatkan jurang antara ekonomi desa yang ketinggalan dengan ekonomi bandar yang melambung.*¹⁵

Di samping itu menjelang awal tempoh kedua pentadbirannya, Wong mengorak langkah mengindustrikan negeri Pulau Pinang demi menyediakan sumber pekerjaan yang besar kepada rakyat negeri dan menurunkan kadar pengangguran yang melambung dan demi mempelbagaikan ekonomi. Pada tahun 1957 kadar pengangguran negeri berada pada 17%¹⁶ akibat ketidakupayaan sektor utamanya, iaitu perdagangan menyerap pertambahan tenaga buruh. Selain pertimbangan pekerjaan, beliau juga bermatlamat mengelakkan pergantungan pada sektor perdagangan yang terdedah kepada pergolakan ekonomi-politik luar negeri.

Ini jelas terdapat dalam kata-kata Ketua Menteri dalam Mesyuarat Dewan Undangan Negeri Pulau Pinang pada Disember 1961:

Salah satu keperluan Negeri ini yang paling utama ialah penyediaan pekerjaan kepada penduduknya, dan juga kemajuan ekonomi di dalam Negeri. Memandangkan tanah pertanian di Negeri ini

berkurangan, maka perkembangan industri perkilangan sedang digalakkan sebagai alternatif. Penyediaan suasana perindustrian yang sesuai akan menarik penubuhan industri-industri baru di Pulau Pinang dalam lima tahun yang akan datang.¹⁷

Rancangan perindustriannya dimulakan dengan mendirikan sebuah estet perindustrian¹⁸ seluas kira-kira 320 ekar di Mak Mandin, Seberang Prai. Ini merupakan usaha yang pertama di seluruh Malaya selepas Merdeka.

Rancangan pembangunan sosio-ekonomi desa dan pengindustrian di atas ditumpukan pada Seberang Prai, selaras dengan dasar Ketua Menteri membangunkannya sebagai pusat pengeluaran makanan dan perindustrian.¹⁹ Seberang Prai, berdasarkan angka-angka 1966, meliputi lebih 80% daripada penggunaan tanah negeri untuk pertanian. Daripada peratusan ini, 90% daripada penggunaan tanah untuk penanaman padi didapati di sini.²⁰ Seberang Prai, di samping berkedudukan sebagai sumber bahan mentah untuk kilang-kilang, terletak secara strategik berhampiran pembekal bahan mentah dan pasaran barangan dikilang serantau iaitu Kedah, Kelantan dan Terengganu.²¹

Pada masa yang sama, bahagian pulau dibangunkan sebagai pusat pentadbiran kerajaan, pendidikan dan pelancongan.²² Dalam memperluaskan perkhidmatan kepada masyarakat negeri, bidang pendidikan turut diberi keutamaan. Sehubungan dengan itu, seawal pertengahan tempoh kedua pentadbiran Wong timbul pula ura-ura mendirikan sebuah institusi pengajian tinggi yakni yang kedua di negara ini.

IDE PENUBUHAN UNIVERSITI PULAU PINANG

Walaupun terikat dengan usaha-usaha pembangunan sosio-ekonomi desa dan pengindustrian negeri yang memerlukan sebahagian besar perhatiannya, Ketua Menteri Wong Pow Nee memutuskan pada tahun 1962 untuk mengasaskan sebuah institusi pengajian tinggi. Ide tersebut lahir daripada keinginannya untuk membuka peluang pendidikan tinggi bukan sahaja kepada rakyat negeri, bahkan juga kepada penduduk utara Semenanjung. Penyediaan pendidikan bermutu tinggi merupakan impian yang lama terpendam di lubuk hati bekas guru sekolah ini.

Beliau berkata,

...kemudahan-kemudahan pendidikan sehingga tahap menengah di Pulau Pinang tidak dapat ditandingi di Persekutuan. Sekolah-sekolah baru telah dibina untuk menampung pertambahan permintaan terhadap pendidikan. Juga relevan disebut bahawa tahap pendidikan yang tinggi telah dikekalkan.... kemudahan yang cukup sehingga tahap untuk memasuki universiti sudah ada di Pulau Pinang dan pelajar-pelajar yang tidak dapat menyempurnakan pelajaran sekolah boleh mencapai tahap yang setaraf di dalam klas-klas Pelajaran Lanjutan. Kerajaan Negeri akan bertindak sedaya upaya untuk menarik penubuhan institusi-institusi pendidikan di Pulau Pinang.²³

Cadangan Wong disokong oleh Encik M. Saravanamuttu, pengarang *The Straits Echo and Times of Malaya* pada Oktober 1962,

Kedudukan kini menunjukkan Universiti Singapura melayan Malaya Selatan; Universiti Malaya pula memenuhi keperluan Malaya Tengah. Apakah yang lebih semula jadi daripada menumpu kepada Pulau Pinang apabila keperluan para pelajar Utara Malaya dipertimbangkan?²⁴

Dengan sejarah pendidikan yang menjangkau usia kira-kira satu setengah abad, pemilihan Pulau Pinang sebagai tapak universiti negara yang kedua bukanlah dicadangkan tanpa sebab. Ini dapat dilihat daripada ucapan D.S. Ramanathan, Pengerusi Jawatankuasa Projek Universiti Pulau Pinang, "Di Pulau Pinanglah peradaban dan pengajian moden datang kepada kita di Malaysia. Selama lebih 150 tahun Pulau Pinang telah menyanjung tinggi suara pengajian dan telah menarik ke pantai-pantainya ramai penuntut-penuntut dari berbagai bahagian Malaya dan Selatan Negeri Thai".²⁵ Ternyata Ketua Menteri hanya perlu menggunakan sumber-sumber yang sedia ada untuk menrealisasikan keputusannya mendirikan sebuah universiti di Pulau Pinang. Menyokong ide Wong, Ramanathan dalam Perhimpunan Dewan Undangan Negeri pada April 1962 menjelaskan:

Di manakah sekolah pertama di seluruh Malaya bermula? Ia bermula di Pulau Pinang dan kita bangga terhadap sekolah itu, walaupun sebahagian besar

daripada kita mungkin tidak belajar di sekolah tersebut. Juga di Pulau Pinang kita mempunyai apa yang dikatakan sebagai salah satu sistem pendidikan menengah yang terbaik....Sekiranya anda mengimbas kembali sejarah Pulau Pinang anda akan dapati bahawa di antara "Queen's scholars" yang terawal di negara ini adalah wanita dan lelaki dari Pulau Pinang dan mereka telah memainkan peranan dalam sejarah pembangunan bukan sahaja Pulau Pinang bahkan seluruh Malaya, dan justeru itu memang bersesuaian sekiranya universiti pertama di Malaya ditubuhkan di Pulau Pinang tetapi faktor-faktor lain memainkan peranan dan keputusan diambil untuk menubuhkan Universiti Malaya yang pertama di Kuala Lumpur.²⁶

Wong mengesahkan pandangan ahli pembangkang ini dengan menyatakan,

*Pulau Pinang telah menghasilkan ramai bijak pandai. Terdapat anak negeri yang menjadi 'Queen's scholars' seperti Dr. Lim Chong Eu. Begitu juga ada di antara mereka yang memegang jawatan tinggi dalam kerajaan Singapura. Seorang daripada mereka ialah Encik Hon Sui Sen, bekas rakan sedarjah saya di St. Xavier's yang menjawat jawatan Menteri Kewangan Singapura.*²⁷

Di samping sistem pendidikan, Ketua Menteri berazam menggunakan infrastruktur dan sumber-sumber semula jadi. Beliau telah mengambil kesempatan untuk memulakan institusi pengajian tinggi pada tahun 1961 dengan mencadangkan agar Fakulti Perubatan Universiti Malaya ditubuhkan di negeri Pulau Pinang. Beliau cuba menyakinkan Menteri Kesihatan dan Kebajikan Sosial ketika itu, Dato' Ong Yoke Lin tentang kesesuaian Pulau Pinang untuk penempatan fakulti tersebut berdasarkan kemampuan Hospital Besarnya menyediakan kemudahan latihan kepada pelajar perubatan.

Malah beliau telah menarik perhatian Pengerusi Jawatankuasa yang dilantik untuk meneliti perkara berkenaan dengan menawarkan tanah seluas kira-kira 40 ekar berdekatan Hospital Besar Pulau Pinang sebagai tapak untuk pusat latihan itu. Namun keputusan telah dibuat oleh Kerajaan Persekutuan untuk mendirikan fakulti tersebut di Kuala Lumpur.²⁸

Tanpa mengu
pembu
mem
Sekola
nelaya
(bot),
menar
dalam
pada f
laut M
Panta
perda
Marin
dihara
meng
Wong

Suati
Ungk
cerar
Univ
penu
nege
univ
mer
mela
atas.

Tanpa putus asa Ketua Menteri mengalih pandangan dengan mengusulkan pembinaan sebuah universiti di Pulau Pinang dengan pembukaan Fakulti Marin sebagai fakulti pertama. Dalam usaha memajukan sektor perikanan negeri, Ketua Menteri telah menubuhkan Sekolah Perikanan Marin di Gelugor pada tahun 1960 untuk "melatih nelayan-nelayan dalam ilmu pelayaran, menjaga dan membaiki engin (bot), cara-cara menangkap ikan dan membuat serta membaiki alat-alat menangkap ikan".²⁹ Perunding ekonomi Robert R. Nathan Associates, dalam laporannya kepada Jawatankuasa Pelan Induk Pulau Pinang pada tahun 1970, mendapati "Sebagai pelabuhan utama di pantai barat-laut Malaysia Barat, Pulau Pinang mungkin merupakan pelabuhan Pantai Barat yang paling sesuai untuk memperkembangkan perikanan perdagangan marin dan industri-industri keluaran marin".³⁰ Fakulti Marin yang dicadangkan di samping menggunakan sumber semula jadi diharap menghasilkan juga kepakaran dan penyelidikan demi mengembangkan industri perikanan negeri. Seperti ditegaskan oleh Wong dalam temubual yang dijalankan oleh Arkib Negara Malaysia,

*Pulau Pinang harus menjadi sebuah pusat pendidikan penting, bukan sahaja dari segi akademik, untuk menghasilkan banyak "topi segiempat" tetapi juga dari kacamata teknikal, khususnya sebuah akademi marin. Kami mempunyai pusat yang sangat baik untuk marin di sini - saya fikir pada masa itu di Bayan Lepas kami mempunyai banyak siput kerang dan juga sebuah pusat pembiakan-udang*³¹

Suatu tindak balas daripada kempen Wong ialah komen Profesor Ungku Aziz, yang dilaporkan oleh *Mingguan Malaysia*. Dalam satu ceramah bertajuk "Hakikat Sesebuah Universiti" mengenai penubuhan Universiti Kolej³² Pulau Pinang, Profesor Ungku Aziz menyatakan penubuhan sesebuah fakulti khas adalah kurang logik disebabkan negeri ini terletak di tempat terpencil dan jauh daripada kawasan universiti lain.³³ Namun, pendapat beliau dapat dipatahkan dengan merujuk kepada justifikasi yang mendorong Ketua Menteri Wong melahirkan keinginan menubuhkan Universiti Pulau Pinang, seperti di atas.

DARIPADA IDE MENJADI REALITI

Dengan justifikasi tersebut, Ketua Menteri mengejar masa demi menrealisasikan ide penubuhan Universiti Pulau Pinang. Oleh kerana pendidikan terletak di bawah bidang kuasa Kerajaan Persekutuan, maka beliau perlu terlebih dahulu mendapatkan persetujuannya. Akan tetapi bagi beliau, "... Universiti-universiti, seperti anda ketahui bukannya jabatan-jabatan Kerajaan, dan penubuhan kemudahan pengajian universiti di Pulau Pinang mestilah merupakan *concern*, pada permulaannya, Universiti Malaya".³⁴ Justeru langkah pertama ialah menghantar perwakilan kepada Canselor Universiti, Tunku Abdul Rahman yang juga merupakan Perdana Menteri Persekutuan, mengenai penubuhan sebuah Maktab Universiti di bawah naungan Universiti Malaya atau pun Fakulti Universiti Malaya. Oleh kerana Wong juga berkhidmat sebagai anggota Suruhanjaya Cobbold dan ini telah membawanya ke Sarawak (ketika itu Borneo Utara), maka tugas tersebut telah dilakukan pada tahun 1962 oleh Encik Aziz Ibrahim yang mengambil alih tempatnya buat sementara.³⁵

Pada tahap ini kedudukan Maktab Universiti tersebut harus disentuh. Penubuhan sebuah Maktab Universiti telah dicadangkan sebagai langkah peralihan kepada Universiti Pulau Pinang demi menjimatkan masa. Ini disebabkan sesebuah universiti hanya dapat memperoleh "kuasa untuk menganugerahkan ijazah", yakni ciri yang membezakannya daripada institusi pengajian lain khususnya Maktab Universiti, melalui "perlembagaan diraja mahupun enakmen perundangan." Ini memerlukan "dokumen formal yang menyebut ciri, status dan kuasa universiti itu."³⁶ Seperti diberitahu oleh Encik Foo Yeow Yoke, Pendaftar Universiti Malaya, "seseorang akan memerlukan sebuah Suruhanjaya dan laporan Suruhanjaya berkenaan perlu pula diluluskan oleh Parlimen yang selepas itu akan menerima persetujuan Raja."³⁷ Sebaliknya Maktab Universiti Pulau Pinang akan memainkan peranan yang sama dengan sebuah universiti sepenuhnya dengan satu pengecualian: ia tidak dapat menganugerahkan ijazah. Peranan ini akan diisi oleh Universiti Malaya apabila Maktab Universiti Pulau Pinang digabungkan dengannya. Namun seperti yang ditekankan oleh Foo, "ia tidak harus berada di dalam kedudukan ini terlalu lama. Maktab Universiti Pulau Pinang harus berusaha untuk menjadi universiti sepenuhnya dalam jangka panjang..."³⁸

Sehubungan dengan itu, persetujuan dan lebih-lebih lagi sokongan Dewan Undangan Negeri yang mewakili kepentingan rakyat Pulau Pinang harus diperolehi. Ini tidak menimbulkan masalah. Seperti yang

akan ditunjukkan seterusnya, pihak pembangkang dari masa ke semasa memberikan sokongan dan desakan ke arah penubuhan Universiti Pulau Pinang. Harus diambil perhatian bahawa sewaktu Ketua Menteri masih menjalankan tugas dalam Suruhanjaya Cobbold, seorang anggota parti pembangkang, Encik D.S. Ramanathan telah mengusulkan dalam Mesyuarat Perhimpunan Dewan Undangan Negeri pada 11 April 1962 agar,

Perhimpunan ini memutuskan bahawa demi kepentingan Pulau Pinang khususnya dan Utara Malaysia keseluruhannya, perwakilan harus dibuat kepada Kerajaan Persekutuan untuk bertindak segera menubuhkan sebuah Maktab Universiti (Sastera dan Sains) yang boleh menjadi nukleus dan pada akhirnya membentuk Universiti Pulau Pinang.³⁹

Akan tetapi memandangkan perwakilan telah pun dibuat kepada Canselor Universiti Malaya, Dewan Undangan Negeri mendapati bahawa usaha ini patut diteruskan. Justeru pindaan yang sesuai dilakukan terhadap usul Ramanathan dan ini diluluskan oleh Perhimpunan pada hari yang sama, dengan menggantikan "Kerajaan Persekutuan" dengan "Pihak Berkuasa Universiti Malaya" dan dengan menambah "ataupun sebuah institusi (Sastera dan Sains) sama taraf yang bergabung dengan Universiti Malaya."⁴⁰

Dalam pada itu langkah terpenting ialah kerja-kerja memperolehi tapak untuk menempatkan Maktab Universiti berkenaan. Sekembalinya dari London setelah siap Laporan Suruhanjaya Cobbold pada bulan Jun 1962, Wong tanpa melengahkan masa mula mencari tapak yang sesuai. Bertindak atas permintaan Naib Canselor Universiti Malaya, Dato Sir Alexander Oppenheim agar Kerajaan Negeri Pulau Pinang mencadangkan tapak-tapak yang bersesuaian, beliau mengarahkan siasatan tapak dijalankan di Gelugor,⁴¹ kerana Universiti Pulau Pinang akan dibina di sebelah pulau, selaras dengan dasar Ketua Menteri memajukan bahagian ini sebagai pusat pentadbiran kerajaan, pendidikan dan pelancongan.⁴² Walau bagaimanapun, beliau seterusnya bercadang untuk memperolehi sebidang tanah di kawasan Sungai Ara. Ia telah menarik minat Wong berdasarkan kesesuaiannya untuk menempatkan Fakulti Marin. Penjelasaannya, "Tanah kepunyaan Bank Ban Hin Lee itu sangat kaya dengan siput kerang. Lagi pun kawasan tanah di Sungai Ara adalah luas, cukup luas untuk membina bangunan universiti dan juga hostel-hostel kediaman pelajar dan kakitangan."⁴³ Maka pada 8 April 1963 beliau, dengan sokongan

rombongan daripada Universiti Malaya yang diketuai oleh Naib Canselornya, membuat keputusan untuk memperolehi tanah seluas 600 ekar di Sungai Ara.⁴⁴

Namun begitu wujud percanggahan pendapat mengenai pilihan ini. ADUN kawasan Tanjong Selatan, Encik C.Y. Choy, berasa bahawa Kerajaan Negeri tidak patut membelanjakan sejumlah besar wang untuk membeli tanah itu. Beliau menolak pilihan Wong sebagai

"... tidak sesuai bagi sebuah Universiti kerana kos yang tinggi untuk tanah tersebut, sedangkan anda tidak payah membelanjakan wang untuk tanah itu sekiranya anda membenarkan Universiti itu dibina atas tanah Negeri dan wang itu dapat membina sebuah lagi blok bangunan bagi Universiti itu."⁴⁵

Ketua Menteri membalas,

"Berkenaan kawasan tanah Negeri di Pulau Pinang, saya fikir ia tidak cukup pun untuk membina sebuah kantin Universiti Malaya kerana kawasan Universiti Malaya, mengikut nasihat pakar, memerlukan tidak kurang daripada 500 ekar... Bilangan ekar menurut Laporan Pentadbiran Tanah ialah jumlah tanah di dalam sesuatu Daerah. Anda mungkin mempunyai satu ekar di satu kawasan, dan dua ekar di kawasan lain, dan tiga kaki persegi di satu kawasan, tetapi kebanyakan tanah adalah Hutan Simpanan di atas bukit."⁴⁶

Perbezaan pendapat juga timbul daripada jumlah wang yang ditetapkan sebagai tanda peruntukan (*token provision*). Ahli-ahli pembangkang telah menentang keputusan Ketua Menteri meletakkan peruntukan sebanyak MR10. Menyokong usul ADUN kawasan Sungai Pinang, Encik Ramanathan meminda usul RM10 kepada RM100,000. ADUN kawasan Jelutong iaitu Encik Ooi Thiam Siew pula menekankan, "RM10 akan menunjukkan kepada Kerajaan Persekutuan bahawa Kerajaan Negeri boleh menundanya kepada 1963, dan kemungkinan 1964 atau 1965."⁴⁷ Sehubungan dengan itu, ADUN kawasan Kota, Encik Lee Kok Liang menimbulkan kesedaran, "....apakah akan terjadi jika kita tidak desak Kerajaan Persekutuan, dan sebuah Universiti diberikan kepada Perak di Kuala Kangsar. Apa akan terjadi?... Bagaimana kita tahu lain-lain negeri tidak berebut untuk projek yang bernilai ini?"⁴⁸ Sebenarnya kerisauan Lee bukanlah tidak berasas. Ketua Menteri Melaka, Encik

Ghaffar Baba turut menyatakan harapan agar sebuah Maktab Universiti didirikan di negerinya.⁴⁹

Sebenarnya, Wong bukan tidak bersetuju meletakkan suatu jumlah wang yang lebih besar sebagai anggaran, beliau hanya berpendapat bahawa belum tiba masanya. Beliau mengemukakan dua sebab.

"Pertama, kita sebagai Kerajaan hanya membuat peruntukan tanda bagi tapak bakal Maktab Universiti di Pulau Pinang.... Kita bukannya membuat peruntukan untuk menyumbang kepada sesuatu tabung, juga bukan sebagai suatu *endowment* bagi penubuhan institusi sebegini. Tujuan kita sekarang hanyalah menyediakan tapak.... sebagai Kerajaan kita harus cuba membuat peruntukan dalam Anggaran setepat yang mungkin. Sekiranya kita tidak dapat menganggar secara tepat, maka kita harus membuat satu tanda peruntukan sehingga masa tersebut ... Matlamat ... tanda peruntukan ialah menandakan Kerajaan sudah meluluskan projek ini pada prinsipnya, dan telah memasukkan projek berkenaan dalam rancangannya."⁵⁰

Mengambil contoh ADUN kawasan Kota, beliau menjelaskan

*Dengan menyediakan RM100,000 dalam Anggaran, saya tidak fikir ini akan menyakinkan Kerajaan Persekutuan mahupun Pihak Berkuasa Universiti terhadap keikhlasan kita. Jika kita bersetuju hari ini untuk memperuntukkan RM100,000 dalam Anggaran dan Kerajaan Perak menawarkan sebuah tapak kepada Pihak Berkuasa Universiti bagi sebuah Maktab Universiti, tawaran manakah anda fikir akan diterima oleh Pihak Berkuasa Universiti? Ia agak jelas.*⁵¹

Seterusnya untuk menunjukkan keikhlasan dan kegigihan Kerajaan Negeri dan dengan sokongan anggota-anggota Dewan Undangan Negeri, Ketua Menteri telah membeli tanah bagi Maktab Universiti dengan wang negeri Pulau Pinang sendiri. Seawal tahun 1963, beliau mengisytiharkan "Kerajaan Negeri telah bersetuju menderma sebuah tapak dalam Negeri ini bagi pembinaan Maktab yang dicadangkan"⁵² Pembelian tanah telah mengambil masa hampir empat tahun dan

menjelang tahun 1967, tanah seluas 600 ekar itu telah diperolehi oleh Kerajaan Negeri pada harga RM1.8 juta.⁵³

Di sebalik kegigihan Kerajaan Negeri Pulau Pinang dan kenyataan bahawa bidang pendidikan merupakan hal-ehwal Kerajaan Persekutuan, rancangan penubuhan institut pengajian tinggi ini telah disambut secara dingin oleh Kerajaan Persekutuan kecuali Perdana Menteri. Pada awal tahun 1962 Kementerian Pelajaran menimbulkan keraguan lalu menasihati Kerajaan Negeri Pulau Pinang agar mengemukakan alasan tentang perlunya sebuah lagi institut pengajian tinggi di negara ini kepada Jawatankuasa Perancangan Pelajaran Tinggi yang ditubuhkan pada bulan September.⁵⁴ Sementara menunggu laporan tersebut, Kerajaan Negeri telah melantik Jawatankuasa Projek Universiti dengan bidang tugas "untuk mengkaji dan membongkar segala kemungkinan demi penubuhan awal Maktab Universiti Pulau Pinang".⁵⁵ Di samping mengemukakan suatu memorandum kepada Perdana Menteri Tunku Abdul Rahman mengenai kepentingan projek berkenaan, Jawatankuasa ini yang dipengerusikan oleh Encik D.S. Ramanathan mengadakan rundingan dan perbincangan dengan Naib Canselor serta para pegawai Universiti Malaya.⁵⁶ Atas permintaan Kerajaan Negeri, Pemangku Naib Canselor Universiti Malaya, Profesor Chin Fung Kee bersama-sama para pegawainya telah mengunjungi Pulau Pinang pada 5 Februari 1967. Rombongan tersebut menasihati Klas Sains Tahun Pertama dimulakan dalam bulan Mei dengan meminjam kemudahan-kemudahan Maktab Perguruan Malaya dan Institut Teknik. Rayuan-rayuan tentang perkara tersebut dikemukakan kepada Kementerian Pelajaran tetapi ia terpaksa ditangguhkan akibat "pertimbangan kewangan."⁵⁷

Pada akhir bulan itu barulah Menteri Pelajaran ketika itu, Encik Mohd. Khir Johari mengumumkan dalam Perhimpunan Dewan Rakyat bahawa Kerajaan Persekutuan telah meluluskan penubuhan Maktab Universiti Pulau Pinang.⁵⁸ Namun begitu tidak ditetapkan pula tarikh permulaan pembinaannya.

Memandangkan sambutan dingin Kementerian Pelajaran, Ketua Menteri Pulau Pinang bergerak ke depan 'mengikat' komitmen Kerajaan Persekutuan melalui perletakan batu asas Maktab Universiti. Mengikut laporan *Straits Times*, "Tunku Abdul Rahman mahukan batu asas Maktab Universiti Pulau Pinang bernilai \$25 juta diletakkan semasa sambutan ulangtahun ke-10 Merdeka pada bulan Ogos"⁵⁹ Tetapi pendorong sebenarnya ialah Wong Pow Nee. Beliau mengenang kembali,

...kami mempunyai maklumat bahawa beberapa orang menteri di K.L. ingin universiti yang dimaksudkan untuk Pulau Pinang ditubuhkan di Melaka, kerana mereka mempunyai segala kemudahan di sana. Oleh itu kami sangat bimbang; kami berjumpa Tunku meminta bantuannya. Dan Tunku dengan mudah masuk ke perangkap kami dengan menerima jemputan kami untuk meletakkan batu asas universiti, sungguhpun kami tidak mempunyai sebarang pelan yang terlukis, dan kami tidak tahu pun di mana bangunan itu akan ditempatkan; sehinggakan jurutera negeri dan perancang bandar mendapat berbagai masalah daripada kami. Mereka tidak dapat membuat keputusan di mana asas itu harus diletakkan. Tetapi kami memberitahu mereka agar jangan bimbang asalkan mereka memperolehi suatu tempat yang sesuai. Tunku pula sangat baik, beliau datang dan meletakkan batu asas. Ini membuat Menteri Pelajaran gelisah dan janggal. Malah beliau sangat malu dan datang menemui saya untuk menanya apakah yang kami cuba lakukan. Saya berkata "Jangan tanya saya, tanya Tunku". Itulah bagaimana Universiti Pulau Pinang ditubuhkan.⁶⁰

Pada 8 Jun 1969 Perdana Menteri mengisytiharkan bahawa Kabinet telah meluluskan penggunaan 25 juta ringgit daripada jumlah 150 juta ringgit "Hutang Darah" Pendudukan Tentera Jepun bagi penubuhan Universiti Pulau Pinang.⁶¹ Langkah ini telah berjaya mencetuskan penglibatan Kerajaan Persekutuan yang lebih serius. Pada hari upacara meletak batu asas, iaitu 7 Ogos 1967, satu mesyuarat diadakan untuk melantik sebuah Jawatankuasa Kerja yang dipengerusikan oleh Menteri Pelajaran dengan bidang tugas:

*Untuk menasihati Kerajaan mengenai langkah-langkah yang perlu bagi menubuhkan sebuah Maktab Universiti di Pulau Pinang, dan untuk menimbang serta membuat cadangan-cadangan seperti yang difikirkan perlu dan diingini oleh Jawatankuasa termasuk perkara-perkara seperti Perlembagaan, pembangunan, kursus-kursus pengajian, kewangan, pengambilan kakitangan dan lain-lain hal yang berkaitan.*⁶²

Seterusnya Jawatankuasa Kecil Perlembagaan yang dilantik oleh Jawatankuasa Kerja tersebut mencadangkan agar Universiti penuh ditubuhkan. Cadangan ini telah dikemukakan kepada Jawatankuasa Kerja yang seterusnya mengemukakannya kepada Kerajaan Persekutuan⁶³. Kerajaan Persekutuan kemudiannya memutuskan "Bahawa Majlis Pelajaran Tinggi (seperti yang dicadangkan oleh Jawatankuasa Perancangan Pelajaran Tinggi) ditubuhkan secepat mungkin untuk mempertimbangkan persoalan kursus-kursus yang akan ditawarkan dalam Universiti Pulau Pinang."⁶⁴

Pada April 1969, Profesor Hamzah Sendut dilantik oleh Yang Di-Pertuan Agong sebagai bakal Naib Canselor dengan tanggungjawab menubuh dan mengendalikan Universiti Pulau Pinang. Akhirnya pada bulan Jun tahun tersebut, kumpulan pelajar yang pertama yang terdiri daripada 57 orang pelajar kursus Sains Tulin diambil. Walaupun demikian, universiti tersebut terpaksa ditempatkan di Maktab Perguruan Malaya, Gelugor sementara menunggu tapak tetap di Sungai Ara siap.⁶⁵

Tapak tersebut kemudiannya ditinggal oleh Kerajaan Negeri baru di bawah pimpinan Dr. Lim Chong Eu kerana ia bercadang membina universiti itu di Minden, iaitu tapak yang ada sehingga hari ini. Pada 1972 Universiti Pulau Pinang telah ditukarkan nama kepada Universiti Sains Malaysia.

KESIMPULAN

Jelaslah penghargaan harus diberikan kepada Ketua Menteri Wong Pow Nee kerana usaha gigihnya menubuhkan Universiti Pulau Pinang. Pada tahap awal (tahun 1962), Wong telah mengesyorkan untuk mendirikan sebuah Maktab Universiti sebagai sebahagian daripada Universiti Malaya. Walaupun pendidikan merupakan hal-ehwal Kerajaan Persekutuan, namun Kerajaan Negeri Pulau Pinang di bawah pimpinan Wong telah memainkan peranan yang penting sebagai penggerak ide penubuhan universiti di Pulau Pinang.

Pada tahap kedua, Wong mengarahkan Kerajaan Negeri Pulau Pinang memperolehi tanah untuk tapak Maktab Universiti dengan peruntukan wang Negeri. Seterusnya pada awal tahun 1967, Kabinet Persekutuan meluluskan penubuhannya tetapi tanpa menetapkan tarikh permulaan pembinaan. Ini telah mendorong beliau 'mengikat' komitmen Kerajaan Persekutuan dengan perletakan batu asas Maktab Universiti itu oleh

Perdana Menteri Tunku Abdul Rahman pada 7 Ogos 1967. Dengan ini barulah nampak penglibatan yang lebih serius daripada Kerajaan Persekutuan. Ia kemudiannya meluluskan untuk menaikkan taraf Maktab Universiti Pulau Pinang kepada Universiti Pulau Pinang. Pada Jun 1969, kumpulan pelajar yang pertama telah diambil masuk dengan meminjam tempat Maktab Perguruan Malaya buat sementara disebabkan kerja-kerja pembinaan belum dimulakan.

Walaupun ide penubuhan Universiti Pulau Pinang digerakkan oleh anggota Kerajaan Perikatan yang mengutamakan ide penubuhan Universiti Pulau Pinang, pihak pembangkang juga menyokong kuat ide itu. Malah mereka membuat desakan ke arah ini dari masa ke semasa. Tanpa sokongan padu kedua-dua belah pihak kemungkinan besar usaha ini tidak dapat dicapai dengan begitu licin dan mudah.

Dalam pada itu perlu pula disoal kerasionalan dasar penubuhan universiti yang mengeluarkan tenaga buruh dalam konteks masalah pengangguran negeri yang sebegitu tinggi. Timbul persoalan seperti 'Mampukah peluang pekerjaan menampung keluaran siswazah satu lagi universiti?' dan "Haruskah Wong menunda perlaksanaannya sehingga projek perindustrian menyediakan pekerjaan besar kepada rakyat negeri?' Sebenarnya tenaga buruh yang bakal dikeluarkan oleh sesebuah institusi pengajian tinggi adalah bertaraf profesyenal.

Mengikut *Report on Employment, Unemployment and Under Employment 1962* oleh Kerajaan Persekutuan, kadar pengangguran di kalangan pemegang ijazah lelaki berada pada 0.04% dan perempuan lebih tinggi sedikit pada 0.07%⁶⁶. Seperti ditunjukkan dalam Lampiran I, kadar ini adalah rendah berbanding dengan pengangguran di kalangan kaum lelaki dan perempuan yang memiliki pendidikan menengah Tingkatan I hingga V.

Disebaliknya, tenaga buruh lepasan universiti mempunyai kadar permintaan yang tinggi. *Rancangan Malaysia Pertama 1966-1970 (RMP)*, yang mengkaji masalah tenaga manusia negara, mendapati "kekurangan tenaga kerja terlatih dan berkemahiran yang serius dalam berbagai kegiatan ekonomi menjangkau liputan kemahiran yang luas". Secara kasar ini bermakna "tidak cukup doktor, guru, pakar pertanian, jurutera, pakar teknologi dan pentadbir bangsa Malaysia"⁶⁷. Menurutny lagi, "Kajian Jawatankuasa Perancangan Pelajaran Tinggi terhadap permintaan tenaga manusia tahap tinggi pada masa akan datang menunjukkan bahawa pertambahan kemudahan pendidikan universiti adalah perlu. Dalam hal ini, pertimbangan diberikan kepada penubuhan

sebuah universiti kolej di Pulau Pinang.⁶⁸ Jawatankuasa berkenaan, dalam laporan yang disiapkan dua tahun berikutnya, menyatakan:

*...setelah menimbang tentang keperluan memperluaskan pelajaran di peringkat universiti mengesyorkan penubuhan ... (i) Sebuah Maktab Universiti di Pulau Pinang yang mesti siap untuk menerima pelajar-pelajar pada tahun 1970. Rancangan memulakannya hendaklah dimulakan pada tahun 1967...*⁶⁹

Sementara itu, pengeluaran tenaga buruh profesional di Pulau Pinang dialu-alukan demi kepentingan program pengindustrian yang dicadangkan. Perunding ekonomi Robert R. Nathan Associates, dalam satu laporan kepada Jawatankuasa Pelan Induk Pulau Pinang pada tahun 1970 memberi amaran bahawa,

*Tenaga buruh yang 'highly literate' paling baik digunakan dalam ekonomi industri-teknikal yang memerlukan kecelikan huruf sebagai asas latihan pekerjaan perindustrian, teknikal, pengurusan dan profesional. Kemahiran bagi pekerjaan tersebut hanya wujud secara terhad di Pulau Pinang pada masa ini (sebahagiannya kerana orang yang berkeupayaan telah berpindah untuk bekerja di tempat lain), dan pada tahap-tahap awal perkembangan perindustrian latihan intensif akan diperlukan untuk membangunkan mereka Dalam jangka panjang, jika digunakan secara berkesan, tenaga buruh ini akan berupaya mengendalikan industri-industri Pulau Pinang dan berkhidmat sebagai pembiak teknologi dan kemahiran bagi perkembangan perindustrian.*⁷⁰

Keperihatinan tentang soal pengangguran dan pelunjuran permintaan tenaga manusia yang dibincangkan mengesahkan Wong sebagai seorang pentadbir yang mempunyai wawasan dan berpandangan jauh. Di samping kepentingan sosio-ekonomi itu, Ketua Menteri Wong Pow Nee juga melahirkan ide penubuhan Universiti Pulau Pinang demi menghidupkan impian mulianya menyediakan pendidikan bermutu tinggi bukan sahaja kepada negerinya bahkan kepada rantau utara Semenanjung. Walau apa jua faktor yang mendorong kegigihan beliau, jasanya harus tidak dilupakan dalam sejarah Universiti Sains Malaysia.

LAMPIRAN I

Kadar Pengangguran Mengikut Tahap Pendidikan

Tahap Pendidikan	% Pengangguran	
	Lelaki	Perempuan
Buta Huruf	3.1	4.3
Sekolah Rendah	5.3	12.8
Tingkatan I dan II	9.4	31.7
Tingkatan III	10.9	29.3
Tingkatan IV	12.1	22.8
Tingkatan V	6.7	10.2
Tingkatan VI	9.5	21.9
Sekolah Pertukangan atau Sekolah Teknik	0.2	0.3
Maktab Latihan Perguruan	0.0	0.0
Maktab Teknik atau Politeknik	0.01	-
Universiti	0.04	0.07
	5.2	7.9

Sumber: *Penyata Jawatankuasa Perancangan Pelajaran Tinggi*, Kuaia Lumpur, 1967, Jadual IV, m.s. 25.

NOTA:

- * Penulis berhutang budi kepada Tan Sri Dato' Wong Pow Nee yang sudi meluangkan masa untuk ditemubual dan meminjamkan koleksinya. Terima kasih juga diucapkan kepada Profesor Cheah Boon Kheng yang telah membaca draf-draf di samping mengemukakan komen.
- 1. Sharom Ahmat, "Universiti Sains Malaysia: Its History, Policy, Role and Objectives," dalam Sharom Ahmat (ed.), *Universiti Sains Malaysia. The First Ten Years 1969-1979*, Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia, 1979, m.s. 3.
- 2. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee di kediamannya di Pulau Pinang pada 14 April, 1994.
- 3. *Ibid.*

4. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, Third Sitting Of The Fourth Session, Thursday, 29th November, 1962*, m.s. 57.
5. SL68, Transcript of An Interview with Y.B. Tan Sri Datuk Wong Pow Nee, National Archives of Malaysia, 1980, m.s. 1, 3-4, 8-9.
6. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee di kediamannya di Pulau Pinang pada 9 Februari, 1993.
7. Ironisnya, Dr. Lim Chong Eu kemudian merupakan pengganti Wong Pow Nee sebagai Ketua Menteri Pulau Pinang. Ini berlaku berikutan ketewasan Parti Perikatan di tangan Gerakan Rakyat Malaysia (dianggotai oleh Dr. Lim) dalam Pilihanraya Negeri 1969. Pada 1957, beliau menolak jawatan tersebut atas alasan kematian ayahnya sebelum itu. Lihat *Straits Times* August 13, 1957.
8. SL68, *ibid.*, m.s. 15.
9. Dalam Pilihanraya Negeri Pertama 1955, Parti Perikatan memenangi kesemua 14 kerusi Majlis Negeri Pulau Pinang. Untuk mengesahkan perantukan Ketua Menteri Pertama, suatu pembuangan undi di kalangan anggota Perhimpunan Negeri itu diadakan. Ketika itu dua orang tidak hadir dan dua orang lagi adalah Wong dan Cheah, justeru tinggal 10 orang yang mengundi.
10. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee di kediamannya di Pulau Pinang pada 6 Februari, 1993.
11. Bab "Development Techniques" dalam *Penang Today. A Report on Government Achievements and Progress*, Penang: Department of Information, 1969, m.s. 1.
12. Bab "Development Techniques" dalam *Penang Today, 1969, ibid*, m.s. 7.
13. Lihat bab "Agricultural Progress" dalam *Penang Today 1969, op. cit.*, m.s. 7 dan Tan Tat-Wai. "Income Distribution and Determination in West Malaysia," Ph.D. Thesis, Harvard University, Massachusetts, 1977, m.s. 78.

14. Gayl D. Ness, *Bureaucracy and Rural Development in Malaysia. A Study of Complex Organizations in Stimulating Economic Development in New States*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1967, m.s. 144-146. Dan Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee di kediamannya di Pulau Pinang pada 23 Februari, 1993.
15. Ucapan Gabenor kepada Perhimpunan Dewan Undangan Negeri Pulau Pinang pada 9 Jun, 1965.
16. Lihat Chi Seck Choo, "Industrial Estates and Regional Economic Development: A Case Study of the Prai Industrial Area, Penang." Ph.D. Thesis, Universiti Sains Malaysia, Pulau Pinang, 1980, Jadual 12, m.s. 117.
17. *Report of the Proceedings of the First Legislative Assembly, Penang, Third Sitting of the Third Session, Wednesday, 13th December 1961*, m.s. 266.
18. Estet perindustrian didefinisikan sebagai "...sebidang tanah tidak kurang 30 ekar luasnya dan dibangunkan keseluruhan atau sebahagian besar dengan tujuan menempatkan industri perkilangan". Lihat Lim Chong-Yah, *A Survey of Malaysian Industrial Estates*, Kuala Lumpur: First National City Bank, 1969, m.s. 5 dan 8.
19. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee di kediamannya di Pulau Pinang pada 16 Februari, 1993.
20. Lihat "Table of Land Use - Penang State, 1966" dalam *Penang Master Plan Volume III: Annexes, Supplemental Data and Special Reports for the Outline Physical Plan*, prepared for the Penang Master Plan Committee by Robert R. Nathan Associates, Inc. Consulting Economists, 1970, m.s. 1-2.
21. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 23 Februari, 1993, *ibid.*
22. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 16 Februari, 1993, *ibid.*

23. *Report of the Proceedings of The First Legislative Assembly, Second Sitting of the Third Session, Wednesday, 11th October 1961, m.s. 206.*
24. *The Straits Echo and Times of Malaya, 22 October, 1962.*
25. Perutusan Daripada Pengerusi Jawatankuasa Projek Universiti dalam Ucapan Meletakkan Batu Asas Maktab Universiti Pulau Pinang oleh Perdana Menteri Malaysia Y.T.M. Tunku Abdul Rahman Putra Al-Haj, K.O.M. pada 7hb. Ogos, 1967. (Tidak bermukasurat).
26. *Report of The Proceedings of The First Legislative Assembly, Penang, Fourth Sitting of The Third Session, Wednesday, 11th April, 1962, m.s. 362.*
27. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 14 April, 1994, *op. cit.*
28. *Op. cit.*
29. Bab "Progress-Fisheries" dalam *Penang Today, 1969, op. cit., m.s. 3.*
30. *Penang Master Plan Volume 11. Annex. Special Reports and Appendices, prepared for the Penang Master Plan Committee by Robert R. Nathan Associates, Inc. Consulting Economists, 1970, m.s. 53.*
31. SL 68, *op. cit., m.s. 68.*
32. Ini akan dibincangkan kemudian.
33. *Mingguan Malaysia, 22 November, 1964.*
34. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly Penang, Wednesday, 11th October, 1961, op.cit.*
35. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, 11th April 1962, op. cit., m.s. 366.* Juga temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 14 April, 1994, *op. cit.*

36. *Report of the Commission on University Education in Malaya 1948*, Government Press, Kuala Lumpur, 1948, m.s. 4.
37. Laporan Encik Foo Yeow Yoke kepada Pengerusi, Jawatankuasa Maktab Universiti Pulau Pinang, 1967, m.s. 2.
38. *Ibid*, m.s. 3.
39. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, 11th April, 1962*, *op. cit.*, m.s. 359.
40. *Op. cit.*, m.s. 365 dan 370.
41. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 14 April 1994, *op. cit.* Juga *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, Fourth Sitting of the Fourth Session, Wednesday, 27th March, 1963*, m.s. 283.
42. Lihat nota kaki 19.
43. Temubual penulis dengan Tan Sri Dato' Wong Pow Nee pada 14 April, 1994, *op. cit.*
44. Sharom Ahmat, "Universiti Sains Malaysia", dalam Sharom Ahmat (ed.), *op. cit.*, m.s. 3-4.
45. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, First Sitting Of The Fifth Session, Thursday, 22nd August, 1963*, m.s. 59.
46. *Ibid*, m.s. 60 dan 66.
47. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, Third Sitting of the Fourth Session, Thursday, 29th November, 1962*, *op. cit.*, m.s. 260.
48. *Op. cit.*, m.s. 257.
49. *Mingguan Malaysia*, 5 Disember, 1965.
50. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, 29th November, 1962*, *op. cit.*, m.s. 261.

51. *Op. cit.*, m.s. 262.
52. *Report Of The Proceedings Of The First Legislative Assembly, Penang, Second Sitting Of The Ninth Session, Wednesday, 21st November, 1963*, m.s. 117.
53. Sharom Ahmat, "Universiti Sains Malaysia" dalam Sharom Ahmat (ed.), *op. cit.*, m.s. 4. Juga *Report Of The Proceedings Of The Second Legislative Assembly, Penang, Second Sitting Of The Fourth Session, Wednesday, 15th November, 1967*, m.s. 210.
54. *Universiti Sains Malaysia. Information Statement.* (Tidak Bertarikh), m.s. 1.
55. *Report Of The Cabinet Committee On The Constitution Of The University Of Penang 1969*, Kuala Lumpur, 1971, m.s. 62.
56. "The Proposed University College, Penang" dalam *Upacara Meletakkan Batu Asas Maktab Universiti Pulau Pinang*, *op. cit.*, (Tidak bermukasurat).
57. *Op. cit.*
58. *Op. cit.*
59. *Straits Times*, July 10, 1967.
60. SL 68, *op. cit.*, m.s. 57-58.
61. *Sunday Gazette*, 18 Jun 1967.
62. *Report Of The Cabinet Committee On The Constitution Of The University Of Penang, 1969*, *op. cit.*, m.s. 63.
63. *Op. cit.*, m.s. 63-64.
64. *Hari Ini Dalam Sejarah* Jilid III, Arkib Negara Malaysia, Kuala Lumpur, 1983, m.s. 199.
65. Sharom Ahmat, "Universiti Sains Malaysia" dalam Sharom Ahmat (ed.), *op. cit.*, m.s. 6. Juga *The First Three Years. An Account of the Foundation and Development of the University of Penang now*

Universiti Sains Malaysia 1969-1972. Universiti Sains Malaysia, (Tidak bertarikh), m.s. 6.

66. **Federation of Malaya, *Report on Employment, Unemployment and Under-employment, 1962*, Department of Labour and Industrial Relations, Department of Statistics, 1963, Table 2.7 (a) dan Table 2.7 (b). (Tidak bermukasurat.)**
67. ***First Malaysia Plan 1966-1970*, Kuala Lumpur, 1965, m.s. 13.**
68. ***First Malaysia Plan*, *ibid*, m.s. 169.**
69. ***Penyata Jawatankuasa Perancangan Pelajaran Tinggi*, Kuala Lumpur, 1967, m.s. 76.**
70. ***Penang Master Plan Volume 11: Annex*, *op. cit.*, m.s. 101.**